

บันทึกการทูตจีน 10 เรื่อง: วิธีที่ควรศึกษา

สันติ เมตตาประเสริฐ*

บันทึกการทูตจีน 10 เรื่อง

ฯพณฯ เฉียนฉีเชิน เขียน

รองศาสตราจารย์อาทร พุ่งธรรมสาร แปล พิมพ์เป็นตอน ใน**มติชนสุดสัปดาห์** ระหว่าง พ.ศ. 2548-2549

พิมพ์รวมเล่มครั้งแรก สำนักพิมพ์มติชน พ.ศ. 2549

พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์มติชน พ.ศ. 2555, 458 หน้า

ความเป็นมา

ฯพณฯ เฉียนฉีเชิน (เกิด มกราคม พ.ศ. 2471) เคยดำรงตำแหน่งสำคัญในกระทรวงการต่างประเทศของจีนเป็นเวลานาน กล่าวคือ พ.ศ. 2525-2531 ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ 6 ปี, พ.ศ. 2531-2541 ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ 10 ปี, และในระหว่าง พ.ศ. 2536-2546 ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีรับผิดชอบงานด้านการต่างประเทศควบอีกตำแหน่งหนึ่งด้วยอีก 10 ปี นับว่าท่านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานด้านต่างประเทศของจีนเป็นเวลายาวนานถึง 21 ปี

ส่วนในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ท่านดำรงตำแหน่งสูงสุดเป็นกรรมการกรมการเมืองของคณะกรรมการกลางระหว่างปี พ.ศ. 2535-2545 รวม 10 ปี

ในโอกาสที่ท่านพ้นจากตำแหน่งผู้นำคนสำคัญคนหนึ่งของประเทศจีน ภายหลังการประชุมของสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติได้สิ้นสุดลงในวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2546 ท่านอายุ 75 ปีจึงเป็นโอกาสดีที่ท่านจะได้ “อ่านหนังสือที่เมื่อก่อนอยากอ่านแต่ไม่มีเวลาได้อ่าน และได้ทำงานบางอย่างที่เมื่อก่อนอยากทำแต่ไม่มีเวลาได้ทำ” (น. 12) ท่านได้ประพันธ์กลอนบรรทัดละ 5 พยางค์บทหนึ่งซึ่งแสดงความรู้สึกที่กล่าวมาข้างต้น มีอยู่สองวรรคความว่า “มีอารมณ์ก็เล่าเรื่องในอดีต ไม่บริหารประเทศก็อ่านหนังสือใหม่” (น. 12)

*อาจารย์ประจำภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ความเป็นบัณฑิตของท่านนี้นั่นเองที่ทำให้ **บันทึกการทูตจีน 10 เรื่อง** นี้เกิดขึ้น หนังสือเล่มนี้เขียนเป็นภาษาจีนจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกในประเทศจีนเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2546 หลังจากท่านพ้นจากตำแหน่งแล้วเพียง 7 เดือน นับว่าเป็นเวลาที่สั้นมาก เพราะเนื้อหาเป็นเรื่องการดำเนินการทางการทูตที่มีความ สลับซับซ้อนถึง 10 เรื่องด้วยกัน

ในประเทศไทย สถาบันเอเชียศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดย ศาสตราจารย์ ดร. สุภาภรณ์ จันทวานิช ผู้อำนวยการสถาบันฯ เห็นความสำคัญของหนังสือเล่มนี้ จึงได้ติดต่อ ฯพณฯ เฉียนฉีเชิน ผู้เขียนผ่านสถานทูตจีนประจำประเทศไทยเพื่อขออนุญาตแปล โดยมอบหมายให้รองศาสตราจารย์อาทร พงษ์ธรรมสาร อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาญี่ปุ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้มีความรู้ภาษาจีนดีเป็นผู้แปลจากต้นฉบับภาษาจีน เริ่มแปลเมื่อ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2546 ใช้เวลาแปลพิเศษจึงสำเร็จ ในระหว่างตรวจพิสูจน์อักษรอยู่นั้น ผู้แปลได้ฉบับแปลภาษาอังกฤษชื่อ *Ten Episodes in China's Diplomacy* ที่สำนักพิมพ์ China Foreign Languages Press ของรัฐบาลจีนเป็นผู้แปล และสำนักพิมพ์ HarperCollins Publishers เป็นผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ในประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2549 มาเสริมช่วยให้การแปลสมบูรณ์ขึ้น เช่น ชื่อสนธิสัญญา ชื่อแถลงการณ์ ชื่อองค์กร ซึ่งบางชื่อผู้แปลได้วงเล็บภาษาอังกฤษไว้ในฉบับแปลภาษาไทยนี้

ในขั้นตอนการแปลนั้น เมื่อลงนามสัญญาอนุญาตให้แปลตามเงื่อนไขที่ระบุกับสถานทูตจีนแล้ว ผู้แปลจึงได้ลงมือแปลโดยได้รับความช่วยเหลือจากผู้รู้ที่เกี่ยวข้องหลายคนด้วยกัน รวมทั้งผู้จัดทำคำแปลให้เป็นภาษาไทยที่สละสลวย เมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว จึงส่งต้นฉบับให้สถานทูตจีนตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง เมื่อแก้ไขทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว จึงนำมาเผยแพร่ได้ นับว่าเป็นกระบวนการแปลที่มีขั้นตอนมาก มีผู้ร่วมงานหลายคน ผู้แปลใช้ความพยายามลงทุนลงแรงมาก โดยภาพรวมแล้วจึงจัดว่าเป็นงานแปลที่มีมาตรฐานและเชื่อถือได้

เนื้อหาแบ่งออกเป็น 10 เรื่อง ตามชื่อหนังสือ

เรื่องที่ 1 การฟื้นฟูสัมพันธภาพระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตให้กลับคืนสู่สภาวะปรกติ

เมื่อเสรีจักรวรรดิโลกครั้งที่ 2 โลกเข้าสู่ยุคสงครามเย็น ประเทศมหาอำนาจแบ่งออกเป็น 2 ขั้วอย่างชัดเจน คือฝ่ายคอมมิวนิสต์และฝ่ายประชาธิปไตย ถึงแม้ว่าจีนและสหภาพโซเวียตจะปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์เหมือนกัน แต่ก็ขัดแย้งกันด้วยเรื่องอุดมการณ์ซึ่งนำมาสู่ความตึงเครียด ฝ่ายสหภาพโซเวียตจัดตั้งกองกำลังทหารกว่าล้านนายประจำการอยู่ในมองโกเลียชายแดนด้านทิศเหนือของจีน และตามแนวพรมแดนอันยาวเหยียดของโซเวียตที่ติดกับจีน นอกจากนี้โซเวียตยังสนับสนุนให้เวียดนามรุกรานกัมพูชา ทั้งยังส่งกองกำลังเข้ารุกรานอัฟกานิสถาน ซึ่งตามภูมิรัฐศาสตร์แล้วเป็นภัยคุกคามล้อมรอบจีน ทำให้จีนหวาดระแวง

ในขณะที่ยวกันโลกก็กำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ศตวรรษใหม่ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ค่อย ๆ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงกระจายไปทั่วโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาการค้าซึ่งนำมาสู่ความเจริญทางเศรษฐกิจและความอยู่ดีกินดีของประชาชนในแต่ละประเทศ

ในประเทศจีน เมื่อเหมาเจ๋อตง (Mao Zedong) ได้ประกาศสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2492 ณ จัตุรัสเทียนอันเหมิน กรุงปักกิ่งนั้น ประเทศจีนบอบช้ำมาจากสงครามต่อเนื่อง

ที่ยาวนาน สภาพโดยรวมของประเทศจึงยากจนซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี และเมื่อสถาปนาระบบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์มาระยะหนึ่งแล้ว ผู้นำจีนที่ฉลาด มีวิสัยทัศน์ มองเห็นปัญหาที่เริ่มปรับตัว เต็งเสี่ยวผิง (Deng Xiaoping) ผู้นำสูงสุดของจีนรุ่นที่สอง (ระหว่างปี พ.ศ. 2521-2535) มิได้หลงติดยึดกับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์แบบเดิม ๆ อีกต่อไป ได้ปรับเปลี่ยนนโยบายบริหารประเทศ ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่นำไปสู่รูปแบบการบริหารประเทศที่เรียกว่า ระบบสังคมนิยมแบบจีน ที่สร้างความเจริญทางเศรษฐกิจให้แก่จีนในเวลาต่อมา

การจะแก้ไขปัญหาคาญความยากจนให้ประชาชนอยู่ดีกินดีได้นั้น จะต้องพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญโดยจะต้องเปิดประเทศติดต่อค้าขายกับประเทศอื่น ๆ แต่การจะทำได้ดังนั้นก็จะต้องเริ่มที่สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตให้เป็นปรกติก่อน อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตยังตึงเครียดอยู่ ฝ่ายจีนจึงมองหาจังหวะเวลาที่เหมาะสมที่จะดำเนินการในเรื่องนี้

ในต้นปี พ.ศ. 2525 นายเลโอนิด เบรชเนฟ (Leonid Brezhnev) ผู้นำสหภาพโซเวียตไปเยือนเอเชียกลางและได้แสดงสุนทรพจน์ที่ยาว เนื้อหาเป็นการโจมตีประเทศจีนอย่างที่เคยกระทำมา แต่ในตอนท้ายแสดงความปรารถนาที่จะปรับปรุงความสัมพันธ์กับจีน โดยจะหามาตรการที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับได้เพื่อปรับปรุงสัมพันธภาพต่อกัน

ประเทศจีนจับสัญญาณที่ฝ่ายโซเวียตส่งให้จีนทราบ และเริ่มดำเนินการในเรื่องนี้ทันที อย่างไรก็ตาม ฝ่ายจีนก็ระมัดระวังในเรื่องนี้มาก ต้องรักษาศักดิ์ศรี และไม่ทำอะไรอย่างใจร้อนที่จะทำให้เสียศักดิ์ศรีของประเทศใหญ่ เต็งเสี่ยวผิงมอบแนวทางให้แก่คณะผู้ปฏิบัติงานว่า “การจะคบกับโซเวียตนั้นต้องอย่ากลับลำรวดเร็วจนเกินไป และไม่ควรรใจร้อนให้สัมฤทธิ์ผลในทันที ต้องรักษาจุดยืนที่เป็นหลักการและนโยบายต่อสหภาพโซเวียตที่ได้มีการแถลงในการประชุมสมัชชาใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 12 เอาไว้” (น. 57) โดยในการนี้สหภาพโซเวียตต้องขจัดอุปสรรค 3 ประการก่อน นั่นคือถอนทหารออกจากชายแดนจีนและชายแดนสาธารณรัฐมองโกเลียที่ติดกับจีน, ถอนทหารออกจากอัฟกานิสถาน, และหว่านล้อมให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา (น. 53)

จีนจะต้องดำเนินการตามลำดับอย่างไรเพื่อเปิดแนวทางไปสู่การเจรจา และจะต้องเจรจามาราทอนต่อเนื่องถึง 7 ปีอย่างไรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งฝ่ายโซเวียตคงไม่ยอมง่าย ๆ แน่ “การเจรจายืดเยื้อนี้ถือเป็นการประลองความอดทนและความเพียรพยายามของทั้งสองฝ่าย” (น. 65) ฝ่ายจีนจะอย่างไรไม่ให้เรื่องนี้ล้มเหลว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรักษาช่องทางไว้เพื่อเปิดโอกาสไปสู่ความสำเร็จในท้ายที่สุดตั้งที่ฝ่ายจีนต้องการ ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องน่าอ่านน่าเรียนรู้ทั้งสิ้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิสัยทัศน์ของฝ่ายจีนที่กล่าวไว้ว่า “ขอเพียงทั้งสองฝ่ายยืนให้สูง มองให้ไกล มีความจริงใจ เป็นมิตรต่อกัน และลงมือแก้ปัญหาในบางประเด็นก่อน ก็จะสามารถเปิดศักราชใหม่ให้แก่ความสัมพันธ์ของสองประเทศได้” (น. 54)

เรื่องที่ 2 การสร้างสันติภาพในกัมพูชา เหตุจากสงครามเวียดนามรุกรานกัมพูชา

เมื่อเวียดนามรบชนะสหรัฐอเมริกาและสงครามยุติแล้ว เกิดการปะทะระหว่างเวียดนามและกัมพูชา ตามแนวชายแดนหลายครั้ง และเนื่องจากกัมพูชาเคยอยู่ร่วมกับเวียดนามเป็นส่วนหนึ่งของอินโดจีนของฝรั่งเศส ผู้นำเวียดนามในขณะนั้นจึงปรารถนาจะสถาปนาสหพันธอินโดจีนที่มีเวียดนามเป็นแกนนำขึ้น ด้วยเหตุดังนั้นในวันที่ 25 ธันวาคม 2521 เวียดนามจึงได้ส่งกองทัพเต็มรูปแบบเข้ารุกรานกัมพูชา ยึดครองกรุงพนมเปญจัดตั้งสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาที่มีนายเฮง สาร์รินเป็นหัวหน้า และให้ทหารเวียดนามประจำการอยู่ที่กัมพูชา เหตุการณ์นี้ก่อให้เกิดความตึงเครียดขึ้นในบริเวณคาบสมุทรอินโดจีน

ในส่วนของประเทศไทย ผลของสงครามนั้น ทหารเวียดนามได้บุกเข้ามาถึงบ้านโนนหมากมุ่น อำเภอตาพระยา จังหวัดปราจีนบุรี เป็นผลให้เกิดการปะทะกัน ทหารเวียดนามเสียชีวิตร้อยละ 25 (สิทธิ เสาศติลา. 2559: 21) ปัญหาที่เวียดนามรุกรานกัมพูชาเป็นเรื่องที่หลายชาติวิตกกังวล ในส่วนของประเทศจีน จีนตั้งเงื่อนไขว่า เรื่องนี้เป็นอุปสรรคที่ต้องขจัดก่อนฟื้นฟูความสัมพันธ์กับโซเวียต ทั้งนี้เพราะโซเวียตเป็นผู้สนับสนุนเวียดนามในเรื่องนี้

ในกัมพูชาเองผู้ที่ทำสงครามต่อต้านเวียดนามแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย คือ กองกำลังกัมพูชาประชาธิปไตย (เขมรแดง), กองกำลังที่จงรักภักดีต่อสมเด็จพระนโรดม สีหนุ, และแนวร่วมปลดปล่อยประชาชนชาติเขมรของซอนซาน (น. 98-99) สงครามในกัมพูชาสร้างความเสียหายมากแก่ทุกฝ่าย ดำเนินต่อเนื่องมาอย่างยาวนานถึง 13 ปี ทั้งเวียดนามเองและสหภาพโซเวียตก็แบกรับภาระค่าใช้จ่ายในเรื่องนี้อย่างหนักหน่วง จีนเป็นผู้สนับสนุนเขมรแดง ส่วนไทยก็เป็นผู้สนับสนุนเขมรแดงเพื่อสู้รบต้านเวียดนามซึ่งจะเป็นภัยต่อไทย

สงครามในกัมพูชาเกี่ยวข้องกับประเทศมหาอำนาจหลายประเทศ ทั้งสหภาพโซเวียต จีน และสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับประเทศในภูมิภาคนี้ เช่น ไทย อินโดนีเซีย หรือแม้แต่ออสเตรเลีย เพราะภัยคุกคามคอมมิวนิสต์กำลังแผ่อิทธิพล การสร้างความสงบสุข ยุติสงคราม สร้างสันติภาพด้วยการดำเนินการทางทูตจึงไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ความสำเร็จในเรื่องนี้ จึงไม่ใช่เพราะประเทศใดเป็นพระเอกเพียงประเทศเดียว แต่เป็นเพราะเหตุการณ์ของโลกมาประจวบเหมาะ และวิสัยทัศน์ของผู้นำประเทศต่าง ๆ ด้วยประกอบกัน

ในส่วนของประเทศจีนนั้นได้ดำเนินการมาเป็นลำดับและถือว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในเรื่องนี้ การดำเนินการของจีนและทุกฝ่ายดำเนินมาจนกระทั่งถึงการลงนามสันติภาพที่กรุงปารีสในวันที่ 23 ตุลาคม 2534 ถือเป็นจุดสิ้นสุดสงครามในกัมพูชาที่ยืดเยื้อมายาวนานถึง 13 ปี

เรื่องที่ 3 การแก้ปัญหาวิกฤตการณ์สงครามอ่าวเปอร์เซีย (เมื่ออิรักบุกคูเวต)

ในประวัติศาสตร์ทั้งอิรักและคูเวตอยู่ร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรออตโตมาน ในสมัยอาณานิคมอิรักถูกปกครองโดยอังกฤษ อิรักได้รับเอกราชปี พ.ศ. 2464 ส่วนคูเวตได้รับเอกราชปี พ.ศ. 2504 ทั้งสองประเทศยังไม่มีกรปักปันเขตแดนที่ชัดเจน จึงมีปัญหาเรื่องชายแดนอยู่ตลอด อิรักทำสงครามกับอิหร่านยาวนานถึง 8 ปี ผลของสงครามทำให้อิรักเป็นหนี้เป็นสินมาก และหนี้สินส่วนใหญ่ก็กู้จากคูเวตนั่นเอง (น. 126-127) เมื่อเข้าปี 2534 อิรักและคูเวตขัดแย้งกันรุนแรงเรื่องราคาน้ำมัน กลุ่มประเทศอาหรับพยายามไกล่เกลี่ย แต่ก็ไม่เป็นผล

ประธานาธิบดีซัดดัมของอิรักได้ฉวยโอกาสช่วงที่ชาวคูเวตไปพักร้อนกันที่ยุโรป ส่งกองทัพเข้ายึดครองคูเวตขึ้นโดยไม่ต้องทำสงครามเลย (น. 127) ประชาคมโลกต่างตกตะลึงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะถือว่าอิรักละเมิดกติการะหว่างประเทศอย่างร้ายแรง ที่สำคัญภูมิภาคดังกล่าวเป็นแหล่งทรัพยากรน้ำมันของโลก เรื่องนี้จึงมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับหลายชาติ

สหประชาชาติและประเทศมหาอำนาจเห็นพ้องต้องกันว่า อิรักต้องถอนทหารออกจากคูเวต สหประชาชาติจึงได้ออกมติและมาตรการหลายอย่าง จีนในฐานะประเทศสมาชิกหนึ่งในห้าของสมัชชาการคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ได้แสดงบทบาทสำคัญในการรักษาสันติภาพของโลกในเรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายเงินฉีเซิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของประเทศสมาชิกถาวรคณะมนตรีความมั่นคงเพียงประเทศเดียวที่เดินทางไปเยือนกรุงแบกแดดในช่วงวิกฤตอ่าวเปอร์เซีย (น. 133-4) ท่านปรารภว่า “ผู้ที่เคยผ่านความไม่สงบและภาวะแห่งการสู้รบมาแล้วนั้น ย่อมจะทะนุถนอมสันติภาพเป็นชีวิตจิตใจด้วยเคยประจักษ์ในความโหดร้ายของสงครามมาแล้ว” (น. 141)

อย่างไรก็ตาม ความพยายามของนานาชาติก็ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะว่าประธานาธิบดีซัดดัมประเมินสถานการณ์ผิดพลาด ท้ายที่สุดสงครามอ่าวเปอร์เซียที่สหรัฐอเมริกาใช้กองกำลังเข้าทำสงครามกับอิรักก็เกิดขึ้น

เรื่องที่ 4 การทูตในพระราชพิธีพระบรมศพที่กรุงโตเกียว

วันที่ 23-25 กุมภาพันธ์ 2532 ประเทศญี่ปุ่นจัดพระราชพิธีพระบรมศพพระเจ้าจักรพรรดิฮิโรฮิโตะ ประธานาธิบดีจินได้ส่งนายเงินฉีเซิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนเป็นทูตพิเศษไปร่วมงานในครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม ผลที่ตามมากลับได้เป็นโอกาสฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกับอินโดนีเซีย

ประเทศอินโดนีเซียเป็นประเทศใหญ่ในอาเซียน ในอดีตเคยมีปัญหากับจีนทำให้สัมพันธ์ภาพขาดสะบั้นไปถึง 23 ปี แต่เมื่อเหตุการณ์โลกเปลี่ยนแปลงไปและประเทศสมาชิกอาเซียน 3 ประเทศ คือ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทยต่างทยอยสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนแล้ว จึงเป็นวาระที่อินโดนีเซียควรฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพทางการทูตกับจีน

การดำเนินการทางการทูตของอินโดนีเซียในวาระที่ญี่ปุ่นจัดงานพระราชพิธีพระบรมศพฯ จึงถือว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ทุกอย่างดำเนินไปสู่ความสำเร็จจนหนังสือพิมพ์ญี่ปุ่นวิพากษ์วิจารณ์ว่า “จีนประสบความสำเร็จในการดำเนินนโยบายการทูตในพระราชพิธีพระบรมศพ” (น. 169)

เรื่องที่ 5 การสถาปนาทางการทูตกับเกาหลีใต้

หลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 จีนกับเกาหลีใต้ไม่มีการติดต่อกันอย่างเป็นทางการ เมื่อเข้าสู่สมัยสงครามเกาหลีมีการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรง การติดต่อกันจึงไม่มีทางเกิดขึ้นได้เลย (น. 202) อย่างไรก็ตาม เมื่อสถานการณ์โลกเปลี่ยนไป องค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชียแปซิฟิก (เอเปค) รั้งเงินเข้าเป็นประเทศสมาชิกและจัดประชุมขึ้นที่เกาหลีใต้ วาระนี้จึงเปิดโอกาสให้ผู้นำจีนกับเกาหลีใต้ติดต่อกันเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในเวลาต่อมา

ความลำบากไม่ได้อยู่ที่ความสัมพันธ์ของประเทศทั้งสอง แต่อยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือ ในอดีตประธานาธิบดีคิมอิลซุง (Kim Il Sung) ของเกาหลีเหนือได้ร่วมมือกับจีนต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่นเป็นผลให้มิตรภาพระหว่างจีนกับเกาหลีเหนือเริ่มต้นขึ้น เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ก็แยกออกจากกันอย่างชัดเจน เมื่อสงครามเกาหลีเกิดขึ้น จีนกับสหภาพโซเวียตสนับสนุนเกาหลีเหนือ สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นสนับสนุนเกาหลีใต้ เมื่อจีนจะสถาปนาทางการทูตกับเกาหลีใต้ จีนจึงเกรงใจเกาหลีเหนือและหาทางออกที่จะทำอะไรให้เกาหลีเหนือเข้าใจ และยอมรับการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของจีน ทั้งจะรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของจีนกับเกาหลีเหนือไว้ได้

เรื่องที่ 6 สหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตกคว่ำบาตรจีนจากเหตุการณ์จัตุรัสเทียนอันเหมิน

หลังจากที่จีนและสหรัฐอเมริกาสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันแล้ว ต่อมาเกิดเหตุการณ์ที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน สหรัฐอเมริกาและประเทศตะวันตกประกาศคว่ำบาตรจีนและไม่ให้มีการพบปะทางการทูตกับผู้นำของจีน เหตุการณ์นี้จึงนำความยากลำบากมาสู่ประเทศจีน

ประธานาธิบดีบุช (George H. W. Bush) ผู้นำสหรัฐอเมริกาพยายามรักษาความสัมพันธ์กับจีนเอาไว้ แต่ก็ประสบกับปัญหาที่รัฐสภาอเมริกันต้องการให้คว่ำบาตรจีนเพิ่มมากขึ้น ประธานาธิบดีบุชจึงได้ส่งทูตพิเศษมาจีนอย่างลับ ๆ เพื่อติดต่oreื่องนี้

ตั้งเสียวงผู้นำจีนกล่าวแก่ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายจีนในเรื่องนี้ว่า “เราจะต้องปรับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ให้ดี แต่อย่าไปกลัวเขา กลัวไปก็ไม่มีประโยชน์ คนจีนต้องมีความทะนง พวกเราเคยกลัวใครที่ไหนกัน...” (น. 243)

ผลแห่งการดำเนินการทางการทูตที่แยบยลไปตามลำดับ จีนก็สามารถ “ทะลวงการคว่ำบาตรของสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตกได้” ภายในสามปี ถือว่าจีนประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในเรื่องนี้

เรื่องที่ 7 สหภาพโซเวียตล่มสลาย และการสถาปนาทางการทูตกับประเทศเกิดใหม่ในเครือ

สหภาพโซเวียตก่อตั้งเมื่อปลายปี พ.ศ. 2465 ประกอบด้วยรัสเซีย, ยูเครน, เบลารุส, และสาธารณรัฐคอเคซัสใต้ ต่อมาปี พ.ศ. 2483 ก็เพิ่มเข้ามาอีกรวมเป็น 15 ประเทศกลายเป็นประเทศที่ใหญ่ที่สุดในโลก แบ่งเขตเวลาออกถึง 11 เขต (น. 288)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากปัญหาภายในของสหภาพโซเวียตและเหตุการณ์หลายอย่างที่เปลี่ยนแปลงไประหว่างปี พ.ศ. 2531-2533 เอสโตเนีย, ลิทัวเนีย, และลัตเวีย 3 ประเทศริมทะเลบอลติกเป็นผู้เริ่มประกาศเอกราช ถึงปลายปี พ.ศ. 2533 สาธารณรัฐ 15 แห่งที่รวมกันเป็นสหภาพโซเวียตก็ผ่านญัตติการเป็นเอกราชของตนเองไปทั้งหมด และอีก 4 สาธารณรัฐก็แสดงความประสงค์เช่นกัน (น. 287) เป็นอันว่าสหภาพโซเวียตก็ถึงกาลล่มสลาย

ตั้งเสียวงเป็นผู้นำจีนที่มีวิสัยทัศน์กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า “จีนจะไม่มองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วยการให้ความสำคัญแก่ระบบสังคม ไม่ว่าสหภาพโซเวียตจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร เราก็จะพัฒนาความสัมพันธ์ต่อไป” (น. 307) ดังนั้น การดำเนินการทางการทูตของจีนภายหลังสหภาพโซเวียตล่มสลายจึงเป็นไปเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์กับรัสเซียและประเทศเกิดใหม่อีกหลายประเทศในเวลานั้น ซึ่งทุกอย่างประสบผลสำเร็จ

อย่างดี ในส่วนของรัสเซียนั้นได้มีการลงนามสนธิสัญญาเพื่อนบ้านที่ดีต่อกัน โดยออกแถลงการณ์ร่วมกันว่า “ให้ คนรุ่นต่อ ๆ ไปมีความเป็นมิตรและจะไม่เป็นอริกันชั่ววันจันทร์” (น. 324)

เรื่องที่ 8 ความสัมพันธ์ทางการทูตของจีนกับประเทศในแอฟริกา

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ลึกลง ประเทศต่าง ๆ ในแอฟริกาที่เป็นอาณานิคมก็เรียกร้องเพื่อเอกราช ซึ่งต่อมาได้เป็นเอกราชตาม ๆ กันมา ประเทศจีนได้ช่วยเหลือประเทศเหล่านั้นเพื่อการนี้ด้วย เมื่อเป็นเอกราชแล้วประเทศจีนได้ดำเนินการเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตมิตรไมตรีที่จีนได้รับจากประเทศในแอฟริกา เป็นสิ่งที่ดีมาก แม้เมื่อจีนถูกคว่ำบาตรจากสหรัฐอเมริกาและประเทศตะวันตก ประเทศต่าง ๆ ในแอฟริกาก็ยังเป็นมิตรที่มั่นคงของจีน

ถึงแม้จะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แต่บางประเทศก็มีปัญหาบางประการบ้าง แต่ก็สามารถขจัดไปได้ ในส่วนของประเทศแอฟริกาได้นั้น เมื่อแสดงความประสงค์จะสถาปนาทางการทูตกับจีน จีน “หวังว่าทางแอฟริกาได้จะมีนโยบายที่สอดคล้องกับกระแสแห่งประวัติศาสตร์ รู้ว่าอะไรคืออะไร” (น. 343) ซึ่งต่อมาทางจีนได้แจ้งให้แอฟริกาได้ทราบว่า “แอฟริกาได้ต้องยกเลิกนโยบายเหยียดผิว และต้องตัดสิ่งทีเรียกว่า ‘ความสัมพันธ์ทางการทูต’ กับไต้หวัน” (น. 344) การดำเนินการทางการทูตที่มั่นคงและสุขุมทำให้ทุกอย่างประสบความสำเร็จ

เรื่องที่ 9 การต่อสู้ทางการทูตกรณีฝรั่งเศสขายอาวุธให้ไต้หวัน และกรณีสหรัฐอเมริกาต้อนรับผู้นำไต้หวัน

ด้วยเหตุผลทางประวัติศาสตร์จีนยึดถือนโยบายจีนเดียวมาโดยตลอด ถือว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีนและปรารถนาจะเห็นไต้หวันกลับคืนสู่มาตุภูมิในวันหนึ่ง อย่างไรก็ตาม มีเหตุการณ์หลายอย่างที่เป็อุปสรรค เช่น ฝรั่งเศสจะขายอาวุธให้แก่ไต้หวันซึ่งจีนถือว่าเกี่ยวพันกับอธิปไตยและความมั่นคงของจีน (น. 381) เรื่องนี้ทำให้ฝ่ายจีนต้องประท้วงและดำเนินมาตรการ เช่น ยกเลิกโครงการ, ปิดสถานกงสุลฝรั่งเศสในกว่างโจว, และยุติการไปมาหาสู่ในระดับรัฐมนตรีช่วยว่าการขึ้นไป สิ่งนี้เป็นผลนำมาสู่การคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้นได้

ในกรณีของสหรัฐอเมริกา สหรัฐไม่รักษาคำมั่นที่ได้ตกลงไว้กับจีน กลับไปต้อนรับนายหลี่เต็งฮุย (Li Denghui) ผู้นำไต้หวันเข้าประเทศ ฝ่ายจีนได้ประท้วงและดำเนินการทางการทูตอื่น ๆ อีกหลายอย่างจนปัญหาเรื่องนี้คลี่คลายไปได้

เรื่องที่ 10 ฮองกงและมาเก๊ากลับคืนสู่มาตุภูมิ

จีนมีความพยายามจะรวมฮองกงและมาเก๊าเข้ากับมาตุภูมิมาหลายชั่วอายุคนแล้ว และรอเพื่อการนี้มาเป็นเวลานาน เมื่อได้โอกาสจึงเจรจาทางการทูต จัดตั้งเขตปกครองพิเศษฮองกงและมาเก๊า ในกรณีของฮองกงในช่วงเปลี่ยนผ่านได้ก่อให้เกิดการเผชิญหน้ากันกับอังกฤษ ประกอบกับสถานการณ์โลกในช่วงนั้นทำให้การเจรจามีปัญหาขัดข้อง ฝ่ายอังกฤษโยกโย้ยพยายามจะรักษาผลประโยชน์ของตนในฮองกงเอาไว้ ฝ่ายจีนได้ใช้ความอดทนและความเด็ดเดี่ยวของผู้นำจนแก้ปัญหาและอุปสรรคเรื่องนี้สำเร็จลงด้วยดี จนมีการส่งมอบในเที่ยงคืนวันที่ 1 กรกฎาคม 2540

“วันนั้นเป็นวันที่ฝนกระหน่ำลงมาทำใหญ่... ลูกหลานจีนทั่วโลกจะรู้ว่านี่เป็นฝนที่นำมาซึ่งความสดชื่น ชะล้างความอับศอันยาวนานนับศตวรรษของจีนให้หมดไป และทำให้ฮ่องกงได้ต้อนรับอนาคตใหม่ของตนเอง” (น. 447)

ในกรณีของมาเก๊าทุกอย่างเป็นไปได้ด้วยความราบรื่น เพราะเมื่อ 25 เมษายน 2517 คณะนายทหารหนุ่มได้ปฏิบัติโค่นล้มระบอบเผด็จการของประเทศโปรตุเกสลง รัฐบาลใหม่ได้ยุดินนโยบายอาณานิคมและประกาศยอมรับว่ามาเก๊าเป็นดินแดนของจีนที่ปกครองโดยโปรตุเกส (น. 448) และในที่สุดวันที่ 20 ธันวาคม 2542 จีนกับโปรตุเกสก็ได้จัดพิธีถ่ายโอนอำนาจบริหารมาเก๊าขึ้น ทุกอย่างประสบความสำเร็จราบรื่นดี

คุณค่าของหนังสือ

ท่านผู้เขียนได้ระบุไว้ในคำนำของหนังสือเล่มนี้ว่า “บันทึกนี้ไม่ใช่ประวัติศาสตร์และไม่ใช่วิทยานิพนธ์ จึงตั้งชื่อว่า ‘บันทึกการทูตจีน 10 เรื่อง’ ” (น. 13) กล่าวคือผู้เขียนไม่ได้มุ่งให้เป็นเอกสารทางวิชาการ แต่ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นผู้บริหารประเทศระดับสูงในกระทรวงการต่างประเทศของจีนเป็นระยะเวลายาวนาน เรื่องราวและประสบการณ์ที่ท่านได้บันทึกไว้ จึงเป็นข้อมูลสำคัญยิ่งที่ทำให้เราได้เห็นถึงการดำเนินการทางการทูตของจีนในช่วงท้ายของยุคสงครามเย็น สืบเนื่องไปจนจีนเปลี่ยนผ่านไปเป็นประเทศที่เจริญทางเศรษฐกิจผงาดขึ้นเป็นมหาอำนาจของโลกในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ข้อมูลเหล่านี้ ยังเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของประเทศต่าง ๆ หลายประเทศด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งครั้งหนึ่งเป็นสมรภูมิสงครามเหตุเพราะยึดถืออุดมการณ์ของระบบสังคมนิยมที่ต่างกัน (คอมมิวนิสต์และประชาธิปไตย) และเพราะคุณค่าเก่า ๆ ที่ผู้นำประเทศปรารถนาจะให้ตนเองและประเทศของตนยิ่งใหญ่ ครอบครองดินแดนที่แผ่ไพศาล จึงหวังสร้างโลกขึ้นมาใหม่ตามอุดมการณ์ของระบบสังคมนิยมที่ตนเชื่อมั่น ซึ่งนำมาสู่ความขัดแย้งและสงครามอย่างต่อเนื่อง

ในประเทศจีน ผู้นำจีนคอมมิวนิสต์ยุคแรกทำสงครามรวบรวมแผ่นดินจีน จนสามารถสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนสำเร็จ เชิดชูอุดมการณ์แบบคอมมิวนิสต์ จนก่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม เมื่อผ่านไปหลายสิบปีก็ยังไม่สามารถสร้างความอยู่ดีกินดีให้แก่ประชาชนได้ ประชาชนส่วนใหญ่ยังยากจน ในชนบทบางแห่งอดอยากถึงขนาดเอาหญิงสาวที่เป็นลูกหลานออกเร่ขาย (อานันท์ จิตรประภาส. 2556: 92) ทั้งนี้ก็เพราะผู้นำยุคแรกชำนานการทำการสงครามรวบรวมแผ่นดิน เชิดชูอุดมการณ์คอมมิวนิสต์มากเกินไป แต่ขาดวิสัยทัศน์ในทางเศรษฐกิจ และมองภาพกลไกทางเศรษฐกิจไม่ออก จึงไม่สามารถผลักดันให้ประเทศไปสู่ความอยู่ดีกินดีได้

น่าอัศจรรย์ใจอย่างยิ่ง ที่ผู้นำจีนยุคถัดมาฉลาด มีปัญญา และเป็นบัณฑิต วิเคราะห์ความเป็นไปของโลก สังคม และกลไกทางเศรษฐกิจที่จะนำไปสู่ความอยู่ดีกินดีออกอย่างทะลุปรุโปร่ง จึงได้ปรับเปลี่ยนทิศทางการบริหารประเทศใหม่ การปรับเปลี่ยนทัศนคติต่าง ๆ ในองค์กรขนาดใหญ่หรือระดับประเทศนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ประเทศจีนก็ทำได้ดี สิ่งนี้แสดงถึงพื้นฐานวัฒนธรรมทางการศึกษาที่เข้มแข็งมาแต่โบราณกาล ยากที่ประเทศอื่น ๆ จะทำได้

การกำหนดนโยบายบริหารประเทศนั้น พรหมค่อมมิวนิสต์แห่งประเทศจีนซึ่งเป็นที่รวมของปัญญาชนระดับมัธยมศึกษาของประเทศเป็นผู้กำหนดนโยบายหลัก ในด้านการต่างประเทศนั้น ประเทศจีนกำหนดนโยบายที่เรียกว่า “หลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 5 ประการ” (น. 91, 179, 183) คือ เคารพอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนซึ่งกันและกัน, ไม่รุกรานซึ่งกันและกัน, ไม่แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกัน, รักษาความเท่าเทียมและผลประโยชน์ร่วมกัน, การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หลักการ 5 ประการนี้เป็นประตูเปิดไปสู่การสร้างสัมพันธภาพกับประเทศต่าง ๆ ได้อย่างประสบผลสำเร็จ

สัมพันธภาพกับต่างประเทศที่มั่นคงนี้เอง เป็นหนทางไปสู่ความเจริญและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจที่ตามมา เพราะการค้าและการส่งออกเป็นวิธีที่ตรงและง่ายที่สุดที่สร้างความอยู่ดีกินดีให้แก่ประชาชน และในการดำเนินการด้านต่างประเทศนี้เอง ประเทศจีนได้เลือกบุคคลที่เป็นมืออาชีพที่ได้รับการฝึกฝนทางด้านการศึกษาแล้วเป็นอย่างดี รอบรู้ มีวิสัยทัศน์ ฉลาด และสนองนโยบายของประเทศได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญมีบุคลิกภาพที่ศาสตราจารย์ ดร. เยียน ฉีระวิทย์ เรียกว่า “ในลีลาของสุภาพชนชาวจีนที่ไม่มีลักษณะก้าวร้าวใคร” (2548: 34; 2549, พิมพ์ครั้งที่สอง 2555: 23)

ประสบการณ์ที่ผู้เขียนบันทึกไว้ แสดงให้เห็นว่าท่านเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติของนักการทูตมืออาชีพโดยแท้ อดทน ควบคุมอารมณ์และการแสดงออกได้อย่างดีเยี่ยม รู้จุดมุ่งหมายของภารกิจของตนชัดเจน และสนองงานผู้บริหารระดับที่สูงขึ้นไปได้อย่างบรรลุผล

ผู้บริหารระดับสูงของจีน นอกจากจะเป็นผู้กำหนดแนวนโยบาย กำกับการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนแล้ว ยังกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์นั้นด้วย เมื่อนายกอร์บาเชฟ เลขาธิการใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งสหภาพโซเวียต ที่ควบตำแหน่งประธานสภาโซเวียตสูงสุดมาเยือนจีนในปี พ.ศ. 2532 นั้น นับเป็นการเปิดศักราชใหม่ของความสัมพันธ์จีนกับสหภาพโซเวียตซึ่งทั่วโลกต่างจับตามอง ตั้งเสียวิงกำหนดรูปแบบพิธีการต้อนรับว่า “เห็นว่าควรให้มีความพอเหมาะ กล่าวคือ เมื่อพบกัน ก็ ‘แค้จับมือ ไม้ออบกอด’ ” (น. 89) ซึ่งบ่งบอกถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศในอนาคตอีกด้วย

ผู้อ่านหนังสือนี้ ก็คงไม่แปลกใจเลยว่า เมื่อคนฉลาดเป็นผู้กำหนดนโยบาย คนฉลาดเป็นผู้ปฏิบัติงานทุกอย่างจะไม่สำเร็จได้อย่างไร

อย่างไรก็ตาม ด้วยความที่ท่านเขียนบันทึกนี้ด้วยลีลาของสุภาพชน เพียบพร้อมด้วยมารยาท รอบรู้ และเปี่ยมด้วยวิสัยทัศน์ที่สร้างสรรค์ เข้าใจถ่องแท้ถึงสภาพความเป็นจริงของโลก ท่านกล่าวว่า

โลกของเราโดยตัวของมันเองก็มีความหลากหลาย แต่ละประเทศมีความแตกต่างกันมาก ทั้งด้านอุดมการณ์ ความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณี ระบบสังคมและแนวทางการพัฒนาในโลกที่มีความหลากหลายเช่นนี้ หากเราต้องการจะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ก็ต้องให้มีการพัฒนา โดยต้องยอมรับและเคารพในข้อเท็จจริงที่เป็นภาววิสัยเหล่านี้ (น. 317)

ในคำนำของผู้เขียน ท่านได้กล่าวไว้อย่างผู้อาวุโสที่ผ่านประสบการณ์มามากและเข้าถึงสัจธรรมของมนุษย์ว่า “เพราะจักรวาลนั้นใหญ่โตมโหฬาร คนเราไม่ควรถูกครอบงำโดยประสบการณ์และความคิดของตน” (น. 13) ข้อความสั้น ๆ นี้สำคัญมาก มีคุณค่าและลึกซึ้ง ถ้าเราไม่ระวังตัวก็จะตกอยู่ในกับดักความคิดอันแคบ ๆ

ของตนนี้ เฉพาะผู้ที่เป็บบัณฑิตที่แท้เท่านั้นที่สามารถก้าวข้ามกับดักความคิดนี้ไปได้ สังคมไทยในปัจจุบันเป็นหลักฐานยืนยันเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

ด้วยเหตุที่ท่านผู้เขียนเขียนหนังสือเล่มนี้ด้วยลีลาการทูตที่สุขุม ไม่โอ้อวด มุ่งแสดงความจริงและถ่ายทอดประสบการณ์ที่ตนมีส่วนร่วม ถึงแม้ว่าไม่ละเอียดและรอบด้านทุกแง่มุม ดังที่ท่านเขียนบอกไว้ในคำนำ (น. 13) แต่ก็เพียงพอที่ทำให้เห็นกลวิธีของจีนในการดำเนินการทางการทูตได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นข้อมูลที่ไม่เคยเปิดเผยมาก่อน ทำให้ทราบว่าจีนมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ของโลกหลายเหตุการณ์ และมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สันติภาพในภูมิภาคต่าง ๆ หลายแห่งที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของจีน ส่วนทิศทางและรูปแบบนั้นก็เข้าไปในลักษณะสร้างสรรค์ มุ่งสันติภาพและผลประโยชน์ร่วมกันของชาติที่ตนสัมพันธ์ด้วย ถึงแม้ว่าบางเรื่องจะมุ่งเน้นผลประโยชน์ของชาติจีนมากสักหน่อย เช่น นโยบายจีนเดียว ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องอื่น ๆ เช่น เรื่องการขยายอาวุธให้ไต้หวัน คิดว่าสังคมโลกก็พอจะเข้าใจได้ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เอง หนังสือเล่มนี้จึงได้รับความชื่นชมในหมู่นักวิชาการของไทยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เลื่อมใสและศรัทธาประเทศจีน

อย่างไรก็ตาม เราต้องตระหนักว่า หนังสือเล่มนี้เขียนโดยนักการทูตมืออาชีพ และปัจจุบันก็ยังเป็นผู้มีอิทธิพลในเรื่องนโยบายต่างประเทศของจีนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ หนังสือนี้จึงทำหน้าที่เป็นเอกสารทางการทูตโดยตัวของมันเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงไม่แปลกใจเลยที่ประเทศจีนจัดพิมพ์ฉบับภาษาจีนเผยแพร่ไปทั่วประเทศ และยังแปลเป็นภาษาอังกฤษเผยแพร่ไปทั่วโลกด้วย

ผู้อ่านควรตระหนักว่า ผู้เขียนได้หันด้านที่แลดูดีให้เราดู ระมัดระวังเรื่องภาพลักษณ์และศักดิ์ศรีของประเทศตนซึ่งเป็นมหาอำนาจ พยายามหลีกเลี่ยงไม่กล่าวถึงความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในชาติของตน เช่น การปราบปรามประชาชนที่เรียกร้องเสรีภาพที่จัตุรัสเทียนอันเหมินอย่างรุนแรงเมื่อปี พ.ศ. 2532 เนื้อหาส่วนใดที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์นี้ ก็กล่าวถึงด้วยความระมัดระวัง และหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่จะทำให้ภาพลักษณ์ของจีนเสียหาย (ดู น. 232-235), เมื่อจำเป็นต้องกล่าวถึง ก็กล่าวเพียงแค่ผลแห่งเหตุการณ์นั้นเพียงว่า “การคว่ำบาตรจีน” (ดู น. 136, 160), หรือกล่าวไว้อย่างไม่ชัดเจนหรือเจาะจงว่า “ความวุ่นวายเล็ก ๆ ทางการเมืองในปี 1989 [2532]” (น. 338) เห็นได้ชัดว่าชาวจีนต้องการจะลบล้างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ และไม่ประสงค์รื้อฟื้นความจริงส่วนนี้ ผู้อ่านจึงควรอ่านด้วยความระมัดระวังเพื่อทำความเข้าใจความจริงที่เป็นภาพรวมทั้งหมด

อนึ่ง ถ้อยคำทางการทูตซึ่งสวยหรู เช่น “สร้างสันติภาพ” “เสมอภาคและเอื้อประโยชน์ต่อกัน” และอื่น ๆ นักการทูตผู้ชำนาญจะเข้าใจและรู้จักใช้ถ้อยคำเช่นนี้อย่างดี แต่ผู้อ่านโดยทั่วไปที่ไม่คุ้นชินอาจเคลิบเคลิ้มได้ง่าย เมื่ออิรักบุกและยึดครองคูเวตเมื่อ พ.ศ. 2553 นั้น ผู้เขียนกล่าวว่า “การที่อิรักส่งทหารเข้ายึดคูเวตครั้งนี้ ถือเป็นกรกระทำที่ละเมิดกติการะหว่างประเทศอย่างร้ายแรง เป็นเรื่องที่ยกยให้ไม่ได้” (น. 127) และกล่าวว่า “เป็นการเสียสัจจะ รังแกผู้ที่อ่อนแอกว่า” (น. 154) ในกรณีของเวียดนามรุกรานกัมพูชาผู้เขียนกล่าวว่า “เป็นสิ่งที่ขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศ จึงถูกประชาชนกัมพูชาต่อต้านอย่างหนัก และถูกสังคมระหว่างประเทศประณามอย่างรุนแรง” (น. 98) ข้อความเหล่านี้ ดูเหมือนจะแสดงให้เห็นชัดเจนว่าจีนเชิดชูหลักการสากลแห่งการอยู่ร่วมกันว่า การรุกรานประเทศอื่นเป็นสิ่งที่เลวร้าย และประชาคมโลกควรอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ปัญหาสำคัญก็คือว่า ถ้อยคำของนักการทูตเป็นตัวแทนเจตจำนงแห่งประเทศชาตินั้นทั้งหมดได้หรือหรือว่าเป็นเพียงเครื่องมือที่มุ่งใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ในสิ่งที่ต้องการเพียงช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น และเราจะต้องดูคุณภาพที่แท้จริงของประเทศชาตินั้นได้อย่างไร นี่เป็นสิ่งที่ควรพิจารณา ในประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของจีนตลอดสามพันปี ถ้าใครพอจะได้อ่านหรือคุ้นเคยอยู่บ้าง จะเห็นว่าคำว่า “รวบรวมแผ่นดินให้เป็นปึกแผ่น” นั้นอยู่ในดีเอ็นเอของชาวจีนตลอดมาทุกยุคทุกสมัย ที่สำคัญแผ่นดินที่จีนรวบรวมเข้ามาให้เป็นแผ่นดินของตนนั้น ไม่ใช่แผ่นดินที่ชนชาติจีนอาศัยอยู่หรือเป็นเจ้าของทั้งหมด แต่ส่วนหนึ่งหรืออีกหลาย ๆ ส่วนเป็นแผ่นดินที่ชนชาติอื่นเป็นเจ้าของ เช่น ในกรณีที่จีนยกเหตุผลเพื่อปลดปล่อย เขารุกรานและยึดครองทิเบตเมื่อปี พ.ศ. 2492 นั้น คงไม่มีคำอธิบายอะไรที่เหมาะสมว่าเป็นการมุ่งส่งเสริมสันติภาพไปได้

นอกจากนี้ เมื่อไม่นานมานี้ จีนขีดเส้นประเข้าไปในทะเลจีนใต้ครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของทะเลจีนใต้ล้ำเข้าไปในบริเวณน่านน้ำของเวียดนาม ฟิลิปปินส์ และบรูไน ยึดครองหมู่เกาะสแปรตลีย์ไว้ แล้วสร้างเกาะเทียมที่ทำลายปะการัง สร้างฐานทัพขนาดใหญ่ สร้างความไม่พอใจไปทั่วโลก เพราะบริเวณนี้เป็นยุทธศาสตร์การเดินเรือที่สำคัญของโลก และเป็นแหล่งทรัพยากรน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ เหตุการณ์นี้จีนจะอธิบายว่าอย่างไร ถ้าไม่ใช่การรุกราน

ด้วยเหตุนี้ ผู้อ่านจึงควรอ่านหนังสือนี้ด้วยความละเอียดถี่ถ้วน พินิจพิเคราะห์ และใช้ปัญญาให้มากอนาคตจะเป็นเครื่องตัดสินว่า ความจริงที่แท้เป็นอย่างไร

ภาษาและการแปล

ผลงานแปลบันทึกการทูตจีน 10 เรื่องนี้ถือว่าประสบความสำเร็จมาก มีบุคคลที่มีชื่อเสียงเขียนชื่นชมเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในแวดวงวิชาการต่างประเทศและการทูต ลักษณะเด่นของงานแปลนี้คือ ความพยายามของบุคคลหลายฝ่ายที่ต้องการทำให้งานนี้ออกมาดี ถูกต้องและน่าเชื่อถือมากที่สุด จะเห็นว่าผู้สันทัดกรณีอ่านและตรวจ ชัดเกล้าสำนวน และให้คำปรึกษาเรื่องต่าง ๆ รวมแล้วมากกว่า 20 คน (น. 35-40) เมื่อแปลเสร็จแล้วยังต้องส่งต้นฉบับให้ฝ่ายจีนอ่านตรวจสอบความถูกต้องตามสัญญาที่ได้ลงนามไว้ก่อนแปลอีก งานแปลนี้โดยรวมจึงถือว่าสมบูรณ์ดีมาก

ความยากลำบากของการแปลงานอย่างนี้มีมาก เพราะนอกจากเนื้อหาที่กว้างขวางหลายเรื่องแล้วขอบเขตความรู้ยังพันวิสัยของคน ๆ เดียวที่จะรู้ได้ทั่วถึง จึงต้องอาศัยผู้รู้สาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การทับศัพท์ชื่อคนรัสเซีย เวียดนามหรือแม้แต่คนแอฟริกันที่ชื่อของเขามีรากฐานมาจากภาษาแอฟริกันพื้นเมือง ดังนั้นพันธมิตทางวิชาการจึงถือว่ามีความสำคัญมากผู้ที่อยู่ในสถาบันการศึกษาที่มุ่งเปิดสอนแต่วิชาที่ทำเงินจึงยากที่จะสร้างสรรค์ผลงานเช่นนี้ให้เกิดขึ้นได้

ถือว่าสถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยศาสตราจารย์ ดร. สุภางค์ จันทวนิช ผู้อำนวยการสถาบันฯ เป็นผู้ริเริ่มโครงการเป็นอย่างสูงต่อแวดวงหนังสือไทย ที่เห็นความสำคัญดาร์ริ่งเรื่องนี้มาแปลเป็นภาษาไทยให้ผู้อ่านชาวไทยได้มีโอกาสได้อ่าน ข้าพเจ้าขอชื่นชมอย่างยิ่งไว้ ณ โอกาสนี้

อย่างไรก็ตาม ถ้าเราดูลงไปในเรื่องละเอียด จะเห็นว่ามิชชั่นควรแก้ไขหลายอย่างด้วยกัน เช่น การใช้ราชาศัพท์ไม่ถูกต้อง เช่น ทรงตรัส (น. 153) การเรียกชื่อพระราชวังหลักของประเทศญี่ปุ่นว่า “พระบรมมหาราชวัง” (น. 171) นั่นก็ไม่ควร ชื่อนี้ควรใช้เป็นวิสามานยนามของพระราชวังหลวงในประเทศไทยเท่านั้น จะเหมาะสมกว่า ผู้รู้ของไทยแต่ก่อนเรียกพระราชวังหลักในประเทศอื่นว่า “พระราชวังหลวง” เท่านั้น

หนังสือแต่งตั้งทูต (letter of credence) ที่ทูตต้องนำไปยื่นแก่ผู้นำประเทศที่ตนไปประจำการนั้น สำนักนายกรัฐมนตรี, กระทรวงการต่างประเทศ, และสำนักพระราชวังของไทยกำหนดว่า ถ้าประมุขเจ้าของประเทศเป็นพระราชอาธิบดีใช้ว่า “พระราชสาส์นตราตั้ง” ถ้ามิใช่พระราชอาธิบดีใช้ว่า “อักษรสาส์นตราตั้ง” (ดู วิษณุ เครืองาม. 2554: 308-313) การใช้ “สาตราตั้ง” (น. 329) แก่หนังสือเช่นนี้ของจีนแม้ว่าไม่ผิด แต่ก็ไม่ ตรงกับแบบแผนที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทย

การใช้บุพบท *กับ* *แก่* *แต่* *ต่อ* เกือบทั้งหมดในงานแปลนี้ใช้ตามความนิยมที่คนไทยใช้ในบทสนทนาทั่ว ๆ ไป ถือว่าใช้ตามความเคยชินซึ่งค่อนข้างมีลักษณะเป็นภาษาปาก (colloquial) มากกว่า ถ้าใช้ตามแบบแผนที่ผู้รู้นิยมและยกย่อง เช่น ถ้าใช้ “ให้แก่” แทน “ให้กับ” ก็จะถือว่าเป็นภาษาเขียนที่สละสลวยดีกว่า การใช้บุพบทดังกล่าว มีคู่มือการใช้เขียนไว้มากแล้ว

คำว่า “เชื้อพระวงศ์” (น. 125, 127) ผู้รู้ภาษาไทยรังเกียจคำแรกว่ามีความหมายไม่งาม ทำให้นึกถึง “เชื้อโรค” หรือคำที่มีความหมายกระด้างกว่านั้น ถ้าเปลี่ยนเป็น “พระราชวงศ์” ก็จะเสนาะหูมากกว่า

คำที่มีความหมายว่าห้องชุดในโรงแรมนั้นภาษาอังกฤษใช้ว่า suite ผู้แปลใช้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “ห้องสูท” (น. 203) ซึ่งไม่ถูกต้อง ที่ถูกคำดังกล่าวออกเสียงพ้องกับคำว่า sweet ถ้าทับศัพท์ ต้องใช้ว่า “ห้องสวีต” ส่วนคำว่า suit ที่หมายถึงเครื่องแต่งกายเป็นชุด เสื้อตัวนอกและกางเกงหรือกระโปรงเป็นผ้าชนิดเดียวกัน เรามักจะเห็นทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “สูท” กันอยู่เสมอ คำทั้งสองนี้คนไทยมักเข้าใจผิดใช้สับสนกันมาก

การแปลหรือจัดทำหนังสือเป็นเรื่องละเอียดหยาบหยาบ จึงยากที่ผู้แปลจะทำได้สมบูรณ์ในคนเดียว ในกรณีนี้ ผู้แปลและคณะได้ใช้ความพยายามมามากแล้ว สำนักพิมพ์ควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบด้วย เมื่อต้นฉบับมาถึงมือคณะบรรณาธิการ ถ้าคณะบรรณาธิการเข้มแข็ง ผลงานก็จะออกมาดี ไม่มีที่ติ ยกเว้นแต่คณะบรรณาธิการจะมีแต่คนรุ่นใหม่ที่ภาษาไทย “ไม่แข็งแรง” ทุกอย่างจึงออกมาอย่างที่เห็น นับว่าน่าเสียดายอย่างยิ่ง

รายการอ้างอิง

- เขียน ธีระวิทย์. ศาสตราจารย์ ดร. 2548. “แนะนำหนังสือ ‘บันทึกการทูตจีน 10 ตอน’ ของ ๗๗๗ เขียน ฉีเฉิน.” **มติชนสุดสัปดาห์** 26 (1320): 34-36.
- _____. 2549 (พิมพ์ครั้งที่สอง 2555). “คำนำ.” **บันทึกการทูตจีน 10 เรื่อง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มติชน, 21-31.
- บัญญัติ ขวาลศิลป์, พล.อ. เล่ม 1: 2550, เล่ม 2: 2553. **กว่าจะเป็นนายพล**. 2 เล่ม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- วิชณุ เครืองาม. 2554. **หลังม่านการเมือง**. เรื่องเล่าจากเนติบริกร ลำดับที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มติชน.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. 2532. “ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอังกฤษ.” **ราชกิจจานุเบกษา** 106: 439-64.
- สิทธิ เสวตศิลา, พล.อ.อ. 2559. **วิเทโศบาย สไตล์ รัฐมนตรีสิทธิ**. (กระทรวงการต่างประเทศจัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์งานศพ พล.อ.อ. สิทธิ เสวตศิลา).
- อาทร พึ่งธรรมสาร, รองศาสตราจารย์. 2549 (พิมพ์ครั้งที่สอง 2555). **บันทึกการทูตจีน 10 เรื่อง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน. แปลจากต้นฉบับภาษาจีน Qian Qichen. 2003 (Ten Episodes in China's Diplomacy.)
- อานนท์ จิตรประภาส. 2556. **ตั้งเสี่ยวผิง มหาบุรุษร่างเล็กผู้พลิกแผ่นดินจีน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ยิปซี.

